

OPTIMÁLNÍ VELIKOST ZÁVODU A INDUSTRIALIZACE ZEMĚDĚLSKÉ VÝROBY

Otto Rosenkranz: *Optimale Betriebsgröße und industriemäßige Produktion in der Landwirtschaft. Přednáška na zasedání sekce pro filosofii, historii, státní, právní a hospodářské vědy Německé akademie věd, 11. 2. 1965. Akademie-Verlag Berlin, 1965, str. 24.*

Při posuzování optimální velikosti zemědělského podniku má autor na mysli především proces industrializace zemědělství, kdy půda, která až do počátku 19. století byla považována výhradně za zdroj živin, se stává čím dál tím více stanovištěm výroby. Stoupající spotřeba surovin a pomocných látek při výrobě organické hmoty vyvolává změnu v postavení zemědělství v celé soustavě národního hospodářství; zemědělství se přibližuje jiným oborům, hlavně zpracovávajícím průmyslovým odvětvím. Za těchto poměrů není již rozsah výroby určen výhradně výměrou používané půdy, nýbrž stoupající měrou nabývá důležitosti množství použitých surovin, zapojeně mechanizační prostředky a živá práce. Půda tedy není jediným měřítkem při stanovení velikosti podniku, čím méně pak velikosti optimální.

Za tohoto překotného vývoje se stává problematickou sama klasická definice zemědělského podniku, neboť jsou snad výkrmny prasat, velkochovy drůbeže, výroby broilerů apod. vůbec ještě zemědělskými podniky nebo jsou to již podniky průmyslové, patří do oboru potravinářského průmyslu? Při stále stoupající hodnotě průmyslového zařízení v zemědělských podnicích a při dnešní vzájemné spletnosti vztahů mezi „průmyslem“ a „zemědělstvím“, kdy např. traktor a pohonné látky nahrazují jednoho koně a zajistí výživu dvou lidí a kdy výroba sloučenin dusíku vyřeší problém spotřeby bílkovin aspoň u přezývkavců — zemědělství (aspoň svými nejpokrokovějšími podniky) patrně již asi spadá spíše do potravinářského průmyslu, stává se producentem potravin pomocí základních a pomocných prostředků různého původu. Vždyť výroba potravin na různých stupních je již natolik spjata s výrobou různých průmyslových товарů, že obojí nelze nadále oddělovat a každý pokus v tomto směru by byl vlastně násilným řešením.

Zemědělské podniky lze ještě srovnávat jen s průmyslovými „kombináty“, které stejně jako chemické kombináty vyrábějí ze základních prostředků např. zelenou píci, siláž, seno nebo sušené produkty I. stupně, jež mohou být prodány nebo jinými odvětvími dále zpracovány na

mléko, hovězí maso, vlnu, skopové maso nebo částečně též na vejce nebo prasata.

V kombinátech toho druhu bude dalekosáhlou měrou v činnosti jednotná strojní soustava a vysoce specializovaní dělníci, což zaručí vysokou produktivitu práce.

Optimum takových podniků nebo výrobních oblastí může určovat pouze účelná kombinace pracovních prostředků, předmětů práce a pracovních sil zaručující výrobu jistého produktu nebo určité skupiny výrobků v žádaném rozsahu za nejvyšší produktivity práce a nejnižších nákladů — tudíž s největším ziskem.

Uvažuje-li se o historicky daných podmínkách jako kombinátech sestávajících z většího nebo menšího počtu odvětví samostatně vyrábějících a se samostatným chozrasčotem (v Jugoslávii se mluví o ekonomických jednotkách), pak vystávají zcela nové možnosti organizace výroby jednotlivých produktů, stanovení rozsahu takové „jednotky“, její výroby a jejich vzájemných vztahů ve velkých kombinátech nebo závodech socialistického typu.

Organizace výroby potravin bude dána čím dál tím více prací (nejenom vlastnictvím půdy), a proto se čím dál tím více bude blížit průmyslu. Pro praxi z toho plyne řada změn, kterou nelze provést ze dne na den ani všeobecně, tj. tyto změny nemohou být současné nebo stejného druhu. Logickým důsledkem probíhajícího vývoje za postupující dělby práce a vybavení výrobními prostředky je tvoření speciálních brigád při výrobě produktů nebo jejich skupin v rostlinné výrobě.

Tak asi probíhá povolný přechod k industrializaci výroby na venkově. To je mimo veškerou pochybnost, diskutovat je možno jen o formách této industrializace.

Nesmí se přitom zapomínat, že tento přechod není revolučním aktem, tím byl vznik LPG*) jako jeho předpokladu; přechod sám bude zdoluhavě probíhat za prosté a plánovitě rozšiřované reprodukce, rychleji nebo pomaleji podle toho, jak bude možno vybavovat zemědělské podniky výrobními prostředky k další koncentraci výroby za dalšího stoupání produktivity práce a pokračování uvaž-

né dělby práce. Je to otázka dalšího vývoje výrobních sil a jeho tempa, jakož i kapacity v rámci celého národního hospodářství. Důležitější než otázka tempa rozvoje zemědělství je střízlivé a jasné zhodnocení zákonitosti tohoto vývoje. Přitom bude nutno revidovat velmi rozšířené názory nejen podnikových ekono-

mů, ale i přírodovědců. Bude to dlouhá diskuse, která je dnes v pouhých začátcích.

A. ŠIRMER

Institut sociologie venkova
a historie zemědělství při VÚZE,
Praha 2, Mánesova 75

*) LPG = u nás JZD.